

El cat. *verí* no tingué, doncs, res a veure amb el llatí *virus*, quant a la història del mot, car també el canvi de *venin* en *verin*, després *verí*, fou degut enterament a una dissimilació de la primera -N-, tal com ho fou en -l- la de la forma italiana *veleno*. Ni en català ni en les llengües germanes, la forma del mot no fou sempre unitària. Alguna cosa de la forma no dissimilada sembla haver viscut en cat. arcaic, com sigui que *veninós* per *verinós* es troba en les Ordinacions Palatines de Pere el Cerimoniós (*CoDoACA* v, 77) i en Arnau de Vilanova, i sembla que fins i tot se'n troba un cas en un doc. cancelleresc de 1322, parlant del betzoar: «una manera de pedres, qui en llenguatge de Pèrsia és apel·lada *betzaar*, qui --- val contre tot *venis*» (més text a *MENA*, Finke, *Acta Ar.* II, 756).

En francès degué haver-hi un agreujament de l'alteració de la forma llatina, per canvi de sufix, en una forma arcaica *verim/venim*, també *verum*, alguna vegada, en oc. ant. com a variant, d'on el derivat *envenimer*; i sembla que alguna cosa d'això arribà fins al ross. de princ. S. XIV, car *verims* es llegeix una vegada en el ms. més antic de les *VidesR* (37v2), per bé que aquí ve d'un error de còpia en lloc de *verms* 'cucs', fet per l'escriba de P (mentre que B, de la fi del mateix segle, porta la lliçó correcta, corresponent a *vermium* de l'original, 93.21, cf. *LleuresC*, 361), però causat probablement per l'existència d'una forma real. A la pàgina mallorquina s'ha recollit *verimada* en el sentit de 'pallús dels cereals ventats', que pot ser ús figurat de *verinada* (infra), si no és degut a contaminació de *venim* (en tot cas res a veure amb *verema*, és clar).

A Itàlia i en els dos vessants pirinencs es mantingué parcialment la terminació llatina, si bé al costat de -INU, d'altres dialectes, però en toscà ha predominat *veleno*. El roms. *venin* pot ajustar-se al romànic comú *VENINU, si bé és ambigu segons aquella fonètica. El port. ha gué de manllevar *veneno* del llatí escrit, ben cert perquè allí l'evolució fonètica conduïa a confondre *VENINU amb *vinho* 'vi'; i també en castellà prengué la forma llatina, tot i que allà *venino* fou general a l'E. Mj. i encara se'n troben casos en alguns clàssics de fi S. XVI i en el parlar dels moriscos (*berino*: amb dissimilació a la catalana en el *Recontamiento Ališandre*, text aljamiat de molt abans d'aquest segle, f° 21v, *RHispan.* LXXVII, 457); fins avui resta la forma antiga a Astúries, amb el sentit de «grano que nace en alguna parte del cuerpo, dejando ver la materia al través de la piel: *estar com' un benin* 'estar irritado'» (Vigón, *Vocab. del Concejo de Colunga*).

En llengua d'oc han lluitat llargament una forma amb -ENU llatí, conservada, i la romànica general, que ja l'legim cap a 1200 en la *Dietètica*: «tostemps estaràs sans e sals / --- / si --- qualsque mala creatura / no t'aucizia o t nafrava / o ab *verin* no t poizonava» (Appel, *Chr.*, 114.12), però *veré(n)* apareix també en el període trobadoresc, i avui resta sobretot en molts parlars de Gascunya i Llad.: *bré* «venin», «chenille» (creuen que l'eruga segrega verí) en gascó, sobretot cap al SO. (veg. Rohlf, *Le Gc.*, p. 35), amb cites biblg.; i cf. bearn. *bayou* [Lespy-R.] < VENIN-ORE o

VENEN-ORE), *bren* a la Montagne roergassa, al costat de *brin* a Vilafranca (Vayssier), *benin* al Carladès i *berin* a gran part del Roergue (Vayssier, s. v.). Allà localment s'ha traslladat l'accent donant *bére* a Campagnac i altres punts d'Occitània —detalls en Ronjat, *Gramm. Ist. Prov. Mod.* I, 141— incloent-hi l'aranès *bére*.¹

Fenomen, en aquest mot, no estrany als parlars catalans, car *biri* es troba en parlars meridionals del Principat, en particular cap al Priorat: «los escurçons, escorpits i salamàndries tenen *biri*», Capçanes (1935). D'altra banda a l'Alt Pallars hi ha la forma amb conservació de la E del llatí antic però sense trasllat de l'accent *beré* a Areu i Tor, de Vall Ferrera, *beré* o *bré* a Farrera, dit pertot del dels animals, com també a la vall veïna, però a Esterri de Cardós ho aplicaren també a un vegetal: «é una herba que *pórtre beré*» (1932-1934). Anàlogament a l'Alguer: «de tanta *veré* que hi era, / una serpenta s'ha alçat» (Ciuffo, *Folk.*, BDLC XIII, 261).

DERIV.: *Verinar* ant. 'enverinar, emmetzinar' [BusaN. «v.: venenare»]; «Eurídice --- de libidinosa amor requesta --- com ella, fugint a aquell per un prat, fos morduda e *verinada* en lo taló per una serp ---, morí e devallà en infern», BMetge (*Somni* III, NCL., 86.3); «exien unyes petites serpents, e mordien-los: e quin remey hageren?: ordenà Déu un pal alt, en senyal de creu --- aquells que eren *virinats* de peccat, guardant la creu seran curats», StVicentF (*Quar.*, 314.128). *Verinat*, -ada, 'verinós': «com serp morena *varinada* / ---», Lluall (*Lògica d'Al-Gatzell*, 399). *Verinada* 'massa de verí, irritació rabiosa': «--- / al de Beòcia obiran d'Espanya en lo jardí; / desesperant ferotges de beure la sanc seva, / quan ja, embriagats de ràbia, la tenen a mig coll, contra la mà de Déu, que a llurs unglots la lleva, / de llur cor lleig esclata la *verinada*, a doll», *Atl.* IX, 8d; «tinc una *verinada* a les sancs, que Déu me valga si no l'estripo tot d'alt-a-baix», Em. Vilanova (*O. C.* II, 29); més accs. en *AlcM* i supra (sobre *verim*). *Verinassa*.

Però l'altra forma *enverinar*, que havia de predominar en la llengua (supra, Coromines), ja apareix des dels orígens (l'hem citada ja en Cerverí): «oh lenga *enverinada* de diable: no temi res los teus turmens, mas sol aysò tem eu molt --- que-m hages mercè: cor sàpies que co eu te veç mout irat, adoncs m'alegri --- per so que tu confés que est venut ---», *VidesR*, 47r1; «és llavors axí com a serp calda, que a tota part se gira, ab la boca badada, per *enverinar* tota res que a ella s'acost», Eiximenis (*Terç*, 49); «aquests són semblants a scurpis, qui ab la cara toquen noblament e suau, e ab la coha pinyen e *enverinen*», S. xv, *Li. d'Ajustaments* (Bi. Univ. Bna., 105). «Però la rojoj de la vergonya remou tot lo ser --- y 'ns ofereix per únic refugi una soletat, que prompte 's pobla de remordiments y recorts *enverinats*», NOLLER (*Pap.*, 126).

Avui és d'ús general, i amb tota mena de frases populars, com la que cita el *DBal.* a tall d'amenaçadora maledicció: «que t'he d'*enverinar* les sangs!» Mot encara ben general a tot el domini lingüístic en aquesta